

Guiden PetoLuonto

Juha Järvenpää och Harri Norberg

Förord

I Finland lever fyra arter av stora landrovdjur: björn, varg, lo och järv. På 2000-talet har i synnerhet antalet björnar och lodjur ökat klart och de stora rovdjurens nya utbredningsområden har småningom nått även södra och västra Finland. Detta har ökat sannolikheten i nästan hela vårt land för att människor som rör sig i naturen möter ett stort rovdjur. Människan är ändå sällan medveten om dessa möten, eftersom de stora rovdjuren in i det sista undviker kontakt med människan.

En av utgångspunkterna i denna guide är antagandet att de som rör sig i naturen inte har tillräckligt med kunskap om de stora rovdjur som lever i vårt land och om deras beteende samt om hur man kan undvika möten med stora rovdjur och hur man ska gå till väga vid ett möte med ett stort rovdjur. Det är uppenbart att bristen på kunskap och de rådande fördomarna ökar rädslan för rovdjur. Genom att sprida information om de stora rovdjuren och deras beteende kan konflikter mellan människor och stora rovdjur minimeras och den eventuella rädslan för rovdjur minskas.

Guiden du håller i din hand är avsedd som en koncis skildring av de stora rovdjuren. Guiden beskriver kortfattat landrovdjurens kännetecken och ger information om deras

levnadssätt, föda och beteende. Avsikten med guiden är att hjälpa alla som rör sig i naturen att känna igen spåren efter stora rovdjur samt ge information om hur de stora rovdjuren betar sig och hur man ska förhålla sig till dem.

Guiden har sammanställts inom ramen för projektet Petotieto som administreras av Suomussalmi kommun. Projektet finansieras av Programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland 2007–2013 via NTM-centralerna i Kajanaland och Norra Österbotten.

Guiden är skriven av Juha Järvenpää och Harri Norberg. Järvenpää är projektchef för projekten Petoseutu och Petotieto som administreras av Suomussalmi kommun och har inom ramen för dessa projekt speciellt forskat i hur problem mellan stora rovdjur och näringar kan förebyggas. Norberg är specialplanerare vid Jägarnas Centralorganisation och arbetar med frågor som rör stora rovdjur i renskötselområdet. Han har också varit forskare vid Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet och forskat bl.a. i växelverkan mellan rovdjur och renar.

Bilderna på fram- och baksidan: Hannu Huttu
Ombrytning och tryck: Kajaanin Offsetpaino Oy, 2011
Översättning: Lingoneer Oy

SUOMUSSALMEN
KUNTA

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Björn (*Ursus arctos*)

Enligt Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet (VFFI) fanns det cirka 1 500 björnar i Finland år 2010. Björnarna har brett ut sig över hela Finland med undantag av Åland. De starkaste stammarna finns dock i östra och mellersta Finland och i Lappland längs östgränsen.

Björnens kännetecken och utbredning

En fullvuxen hona kan väga upp till 200 kg, medan hanen ofta väger till och med över 300 kg. Under sin vintersömn kan björnen förlora hela en tredjedel av sin vikt. En fullvuxen björn har en mankhöjd på 90–125 cm och en längd på 135–250 cm. Björnens päls är tjock och färgen varierar från svartbrun till gulbrun. Svansen är 5–15 cm lång och delvis gömd inne i pälsen. Öronen är små och runda.^{1, 2, 6}

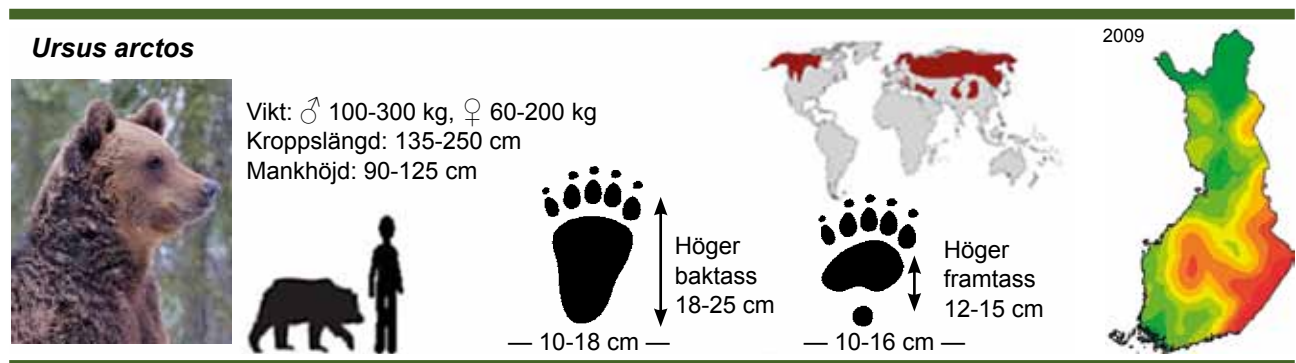
Björnens levnadssätt och föda

Från oktober-november till mars-april ligger björnen i ide. Idet kan finnas i en håla som björnen grävt under en stor stubbe, tuva eller myrstack. Ibland har björnen också sitt ide i blockjord eller under en gran i skydd av grenarna.

Även om björnens livsfunktioner går på en unik "sparlåga" när den ligger i ide kan den vakna flera gånger under vintern och ibland vända sig på andra sidan. Den är alltså medveten om vad som händer i omgivningen också på vintern och därför är det bäst att avlägsna sig från platsen så fort som möjligt om man stöter på ett ide.

Björnens fosterutveckling är fördröjd. Detta betyder att även om björnen parar sig i juni-juli fäster sig den befruktade äggcellen vid björnhonans livmodervägg först i december, då björnfostrrets utveckling börjar. I januari föder björnen normalt två, ibland till och med fyra, ungar i idet. Ungarna väger mindre än 300 gram vid födelsen.⁷ Vanligen följer ungarna modern i cirka ett år, ibland till och med två somrar. När ungarna lämnar idet på våren väger de cirka fem kilo. På hösten väger de redan 30–50 kg. Före följande vinter har deras vikt redan hunnit bli 60–75 kilo. Björnen växer i 10 år och kan leva i upp till 20 år.

Björnen är allätare. Födan varierar efter årstiden: björnarna äter det som de lättast kommer över. På våren äter de myror, kadaver och gräs samt lättfångade hjortdjurskalvar. På våren kan björnen också döda en vuxen ren eller älg och när matsmältningen har kommit igång ordentligt kan den äta tiotals kilo kött per dag. På sommaren får födan ett tillskott av olika växter, såsom örter, gräs och rötter. Björnen besöker också gärna biodlingar sommaren igenom. Till sommarfödan hör också

Bilder: Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet och Hannu Huttu (björn)

Bild: Hannu Huttu

lättillgänglig köttmat. På sensommaren och hösten är bär den viktigaste näringskällan. Björnen kan dagligen äta bär som motsvarar till och med en tredjedel av dess vikt och den kan täcka nästan hälften av det årliga energibehovet med hjälp av bär.

Björnarna rör sig vanligen kvällstid eller tidigt på morgonen. Olika björnars revir överlappar varandra delvis. Trots detta träffar vuxna björnar varandra endast under brunsttiden i maj-juni.

Björnhanens revir kan vara till och med 1 500 km² stort. En vuxen björnhonas revir är cirka 500 km² och en hona som rör sig med ungarna har ett revir som är cirka hälften så stort. Björnen kan under en natt vandra 30–50 km. Björnen kan vid behov ta sig fram snabbt: hastigheten kan uppgå till och med till 60 km/h. Björnen är också en bra simmare och klättrare.

Björnens sinnen och läte

Björnen har ett mycket välutvecklat luktsinne och hörselsinne, medan synen är relativt dålig. Björnen hör vanligen på 200–300 meters avstånd att en människa närmar sig och kan till och med på flera kilometers avstånd känna lukter när vinden ligger på. Därför kan den med stöd av sina lukt- och hörselörmöjigheter redan i god tid gömma sig för människan.

I konfrontationsexperiment som gjorts i Finland har man undersökt hur björnar, som försetts med GPS-band, reagerar på människor som närmar sig i naturen och kunnat konstatera att björnen nästan utan undantag väjer för människor. Bara en gång under 50 försök med annalkande människor fick forskarna se en skymt av en björn. Det uppstod inget möte mellan människa och björn, även om människorna gick rakt mot björnen och passerade den på cirka 50 meters avstånd. Arbetsparet, som bestod av två forskare, samtalade hela tiden normalt

när de närmade sig björnen. Det var därför lätt för björnen att upptäcka människorna, vilket säkerligen var en faktor som inverkade på att det inte blev något möte.⁷

Det är mycket sällan man får höra björnens läte. Modern och ungarna kommunicerar med varandra i synnerhet då ungen ber om mjölk eller modern varnar ungarna för en eventuell fara och befäller dem att söka skydd uppe i ett träd. Björnen morrar under kamp, när den är aggressiv av andra orsaker eller när den är skadad.^{1,2,5} När man rör sig i naturen kan man också höra björnens visslande ljud. Detta ljud uppkommer vid inandning när björnen känner vittring och analyserar sin omgivning.

Faktorer som kan leda till möten som orsakar fara för björn och människa:

1. En sårad eller skadad björn: en skadad björn är alltid farlig och försvarar sig när den inte kan fly.
2. En björnhona med ungar som är födda samma år: den farligaste situationen uppstår om man hamnar mellan modern och ungarna. Honan försvarar då instinktivt ungarna mot den som orsakar faran.
3. En björn vid kadaver: en björn som äter kadaver kan bete sig aggressivt när den blir överraskad. Björnen försvarar sin mat.
4. En överraskad björn: om en människa har kommit för nära kan den skrämde björnen instinktivt försvara sig.
5. En björn vid idet: en björn som har väckts i sitt ide eller överraskats nära idet tidigt på våren eller på hösten kan vara farlig.
6. Hundar: en hund kan reta upp björnen. Hur aggressiv björnen blir beror på situationen: om björnen har störts i en jaktsituation, om det är en hane eller en hona, hur gammal björnen är, hur hunden betar sig, om björnen har ungarna med sig eller om det finns lockande föda i närheten osv.

7. En björn som matats och vant sig vid människor: Mata inte björnar! Ju fler gånger en björn lyckas få mat nära människan desto bättre anpassar den sig till människans närvaro. Den kan associera människan med lättillgänglig mat.

Om björnens naturliga föda i skogen har minskat kan den söka sig närmare bebyggelsen i jakt på föda. Då kan den förlora sin naturliga respekt för människan och förvandlas till en farlig björn.^{2,3,4}

Hur undviker du ett möte med en björn?

Björnarna är individer som kan bete sig olika i olika situationer. En del är nyfikna och andra kan vara aggressiva, men det är bra att hålla följande grundregel i minnet: det finns ingen ofarlig björn.⁵ Björnen försöker ändå vanligen undvika möten med människor. Med hjälp av sitt utmärkta lukt- och hörselsinne förnimmer den människan redan på långt håll och gömmer sig eller springer bort.

Möter man en björn beror det vanligen på att björnen blivit överraskad. Rör dig därför ljudligt i skogen så att björnarna som finns i området hör dig. När du rör dig med någon annan eller i en grupp är det bra att samtala med de andra i gruppen. Rör man sig tyst kan man till och med överraska en björn om det blåser i motsatt riktning. Då blir med största sannolikhet båda lika skrämde och troligen uppstår det ingen farlig situation utan björnen springer bort. Det är ändå omöjligt att på förhand gissa hur björnen reagerar.

Bild: Hannu Huttu

När du rör dig i skogen ska du ta med ditt avfall och skräp. På lantgårdar och även i glesbygden är det bäst att förvara hushållsavfall på en skyddad plats så att lukten inte sprider sig. Björnen har ett mycket välutvecklat luktsinne och ett gott minne. Den kommer ofta tillbaka till den plats där den tidigare har hittat mat. Det är viktigt att björnens naturliga rädsla för människan bevaras. Björnen kan associera lukten av mat med lukten av människor och lär sig att söka sig till platser nära människor i hopp om mat.

Tecken på att det finns en björn i området

Ibland förstör björnen myrstackar, gräver i getingbon eller har sönder murkna träd i jakt på larver. Till exempel spillkråkan får också till stånd mycket liknande spår i skogen.

När björnen söker honung förstör den ibland getingbon och kastar bitar av boet omkring sig.

Djupa spår av klor på flera meters höjd på trädstammen

kan vara spår efter en björn som har klättrat eller rivit.

I havreåkern får björnen växtligheten att lägga sig och roffar åt sig havre.

Om du ser ett kadaver av ett djur som dödats av en björn ska du lämna platsen i samma riktning du kommit. Björnen kan befinna sig i närheten. Björnen försöker vanligen gräva ner en del av kadavret i marken eller kärret och kommer ofta tillbaka till sitt gömställe. Björnen kan också "konservera" sitt kadaver i en bäck med kallt vatten eller en djup källa.

Björnens avföringshög kan vara påfallande stor. Avföringen skiljer sig från kons avföring i och med att den är svart inuti och vanligen innehåller bitar av ben, hår, bär eller blad beroende på vad björnen har ätit. Speciellt lingon och kråkbär syns som hela "pärlor" på ytan av avföringen. .

Känn igen björnens spår

I björnens spår kan man urskilja avtrycket av fem tår och

Bild: Hannu Huttu

En björn har besökt getingbona.
Bild: Pekka Karoniemi

En murken stubbe som björnen
slitit sönder. Bild: Harri Norberg

Björnens avföring. Bild: Harri Norberg

Ett björnsår. Bild: Petri Piisilä

klor. Framtassen är kort och bred. Baktassen påminner om människans fotspår men är något bredare och mera triangulär. Björnen är en hälgångare och därför syns ofta avtrycket av björnens häla i mjuk mark. Spåret mäts från det bredaste stället på framtassens trampdyna. Om spåret av framtassen är mindre än 7 cm brett är det fråga om en björnunge som är född samma år. Spåret av en fullvuxen honas framtass kan vara upp till 14 cm brett och hanens 20 cm. ^{1, 2, 5, 6}

Skrämda klövdjur kan också vara ett tecken på att ett rovdjur på jakt efter föda rör sig i omgivningen.

Vad ska du göra om

... du ser en björn ur bilen ...

Stanna i bilen. Gå inte ut ur bilen för att ta bilder. Om du kör på en björn ska du inte gå ut ur bilen utan ring det allmänna nödnumret 112. Om björnen är skadad ska du vid behov varna andra som rör sig på vägen. Sätt på bilens varningsblikker. Polisen leder situationen och kallar in jägare och hundar som har specialiserat sig på konflikter med stora rovdjur (SRVA, handräckningsverksamhet för storvilt).

... du rör dig i ett björnområde tidigt på sommaren ...

Björnarna parar sig i maj-juni. Under denna tid är

björnen speciellt aktiv till och med dagtid och risken för ett björnmöte är som störst. Unga hanar kan vandra långa sträckor när de söker en partner. De unga björnarna har nyss lämnat modern och vandrar för första gången ensamma i naturen. Dessa björnar är nyfikna och inte nödvändigtvis rädda för människan. Om du upptäcker en björn nära dig ska du göra dig sedd och hörd genom att tala högt och sedan avlägsnar du dig i samma riktning du kommit.

... du plockar bär ...

Upp till hälften av björnens föda består av bär, speciellt blåbär. Björnarna äter bär för att få fettreserver inför den långa vintern. Se till att du hela tiden åstadkommer ljud när du går i skogen. Vanligen upptäcker björnen dig med hjälp av sitt goda lukt- och hörselsinne i god tid innan du hinner fram till den. Om du trots allt upptäcker en björn nära dig ska du göra dig hörd genom att tala högt och gå lugnt tillbaka i samma riktning du kommit.

... du ser en björn som vilar eller äter kadaver ...

Om du kommer på en björn som äter kadaver ska du hålla dig lugn. Sträck på dig och gör dig hörd genom att tala högt. Lämna platsen lugnt i samma riktning du kommit – spring aldrig! Om du springer kan björnens jaktinstinkt utlösas och det går inte att komma undan en björn genom att springa. Björnen är mångfalt snabbare

än människan. Det är inte värt att klättra upp i ett träd eftersom björnen klättrar raskt efter. I sådana situationer kan du till exempel lämna din jacka eller din väska på marken. Björnen kan fatta intresse för dessa och lämna dig ifred.

... möter en nyfiken björnunge ...

Försök inte ta kontakt med ungen och stanna inte för att bilder. Björnmodern har en stark skyddsinstinkt och är sällan långt borta från sin unge. Vänd dig om och lämna platsen i samma riktning du kommit. Den farligaste situationen uppstår om man hamnar mellan ungarna och modern. Björnen försöker avvärja faran som hotar ungarna, inte skada dig. I en sådan situation kan den göra flera skenanfall men svänger tillbaka bara några meter före ett angrepp.

... du rör dig med hund i ett björnområde ...

Håll din hund kopplad om det inte är jakttid. Fäst uppmärksamhet vid hundens avvikande beteende. En hund som springer omkring fritt ökar risken för ett möte med en björn. När en otränad hund möter en björn kan den fly till sin ägare för att få skydd. Björnen kan följa efter hunden och samtidigt se människan som ett hot.

... du stöter på en björn i en jaktsituation ...

En jägare som väntar tyst utan att röra på sig löper större risk för att stöta på en björn än en människa som rör på

Bild: Hannu Huttu

Bild: Hannu Huttu

Bild: Ilpo Kojola

sig. Om björnen inte har upptäckt dig ska du göra dig hörd genom att klappa händerna eller åstadkomma annat ljud. De flesta olyckor som skett vid möten mellan en jägare och en björn har orsakats av att jägaren har angripits av ett skadat djur. En sårad björn är farlig. En björn som står på bakbenen är inte nödvändigtvis aggressiv. Den är bara osäker eller nyfiken och analyserar den överraskande situationen.

... om björnen trots allt betar sig hotfullt ...

Dra dig lugnt tillbaka. Håll ett öga på björnens beteende och tala med normal röst. Undvik ögonkontakt, eftersom björnen upplever det som en utmaning. Spring inte!

Om björnen gör ett skenanfall ska du stå orörlig eller dra dig mycket långsamt tillbaka. Normalt flyr eller stannar björnen. Håll dig lugn och tala till björnen. Placera din bärhink, dina fiskredskap e.d. framför dig för att dra björnens uppmärksamhet bort från dig själv. Backa långsamt för att visa att du inte hotar björnen.

Om björnen går till angrepp ska du lägga dig ner på mage eller i fosterställning och låtsas vara död för att visa att du inte utgör ett hot mot björnen. Skydda din nacke och ditt huvud med händerna. En

ryggväska på ryggen är ett bra skydd. Klättra inte upp i ett träd eftersom björnen klättrar bättre än du. ^{1,4,5}

Varg (*Canis lupus*)

Vargens kännetecken och utbredning

De största vargstammarna finns i östra Finland. Vargar som vandrar omkring och bygger bo förekommer i nästan hela landet med undantag av Åland. Vargstammen i Finland växte jämnt fram till år 2006 då det fanns cirka 250 vargar. Enligt VFFI:s stamberäkningar fanns det 150–160 vargar i Finland hösten 2010. Antalet vargflockar var 14–16.

Vargens kropp är 90–140 cm lång. Svansen är ganska lång, rak och yvig. De största vargarna som fällts i Finland har vägt mer än 60 kg, men vikten varierar kraftigt. En varghane väger mellan 30 och 65 kg och en hona mellan 20 och 45 kg. En vuxen hanes mankhöjd är 70–90 cm, honans något mindre. Vargen blir fullvuxen redan under sitt första levnadsår.

Vargen påminner om en stor hund med spetsiga öron. Till skillnad från hunden hänger vargens svans rak. Ögonen är sneda. Vargens hörntänder är längre och större än hundens.

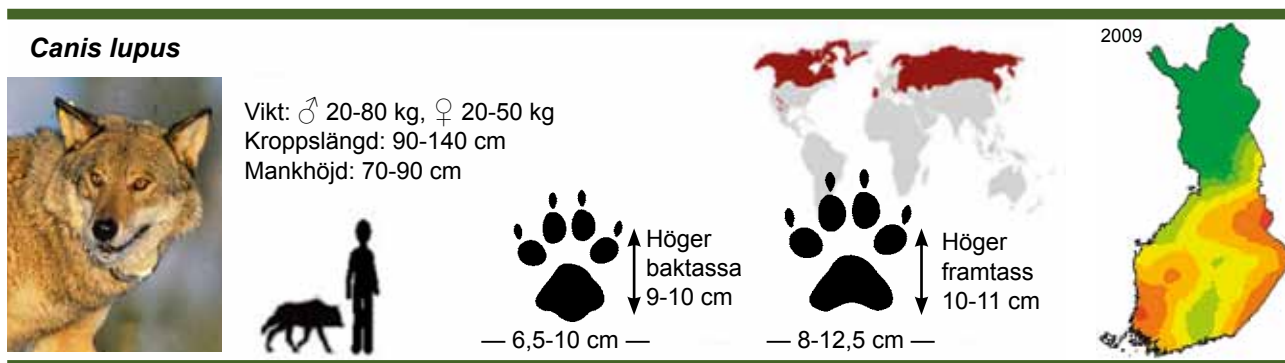
Vargens dominerande färg är grågul. På framryggen,

axlarna och svansen finns svart täckhår. Buksidan är ljusare. På kinderna kan det finnas ljusa fläckar. Benens dominerande färg är grå, på framsidan av framtassarna kan det finnas en svart strimma. Färgen varierar något under olika årstider. Vinterpälsen är ljusare och gråare än sommarpälsen.^{6,8,9}

Vargens levnadssätt och föda

Vargflocken är en familjegemenskap som vanligen består av en vuxen hane och en vuxen hona, som bildar ett s.k. alfapar, och deras avkomma. I Finland består vargflockarna av sju vargar i genomsnitt.¹⁰

Vargen parar sig en gång per år i februari-mars. Alfaparet rör sig på tu man hand i närheten av den övriga flocken. Efter parningstiden söker vargen en lämplig boplatz för kullen som kommer att födas. Varglyan kan finnas under en fallen trädstam eller rotstock. Vargen kan också godkänna till exempel en gammal rävylya som den utvidgar efter egen smak. Vargens dräktighetstid är 60–63 dygn. Före mitten av maj föder honan vanligen 3–6 ungar i en lya som hon grävt strax före födelsen. Honan diar ungarna i ungefär åtta veckor och håller sig nära ungarna under denna tid. Den övriga flocken kommer

Bilder: Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet och Ilpo Kojola (varg)

Bild: Hannu Huttu

med mat till den diande honan.

Efter 8–10 veckor lämnar ungarna lyan för första gången och flyttar cirka tre veckor senare till en annan lya. Vargarna kan använda samma lyan år efter år. Efter digivningstiden vaktar någon av flockmedlemmarna ungarna och honan beger sig iväg för att söka mat tillsammans med de andra flockmedlemmarna. Dödligheten bland ungarna kan vara hög på grund av sjukdomar, parasiter och brist på föda.

Storleken på vargflockens revir beror på vargtätheten och tillgången på föda. I Finland är reviren i genomsnitt 1 000–1 300 km². I praktiken utgör reviret ett område på

cirka 30 x 40 km. Vargen lämnar sin flock vid 1–2 års ålder och unga vargar kan göra till och med långa vandringar och hamna hundratals kilometer från sitt födelserevir när de söker en partner. Största delen av vargarna bygger dock sin lya på mindre än 200 km avstånd från födelsereviret.¹¹

Vargen rör sig under alla tider på dygnet men i huvudsak i skymningen och på natten. Vargen är mycket uthållig och snabb. Den har mycket skarp hörsel och ett bra luktsinne.

Vargen är köttätare. Tillgången på byte påverkar sammansättningen av vargens föda mest. Under början av sommaren består födan av sådant som lättast kan fångas eftersom ungarna måste få mat varje dag. På hösten, när ungarna redan deltar i jakten och flocken rör sig inom ett större område, består en större del av födan av storvilt. Vargens viktigaste bytesdjur är älgen, men också vildrenen och andra hjortdjur, från små till medelstora, finns med på vargens matlista. Sommartid dödar vargarna speciellt hjortdjurens kalvar. I renskötselområdet är renen det viktigaste bytesdjuret. Vargen jagar vanligen i flock. En ensam varg kan fälla en fullvuxen älg, men det är då sannolikare att vargen skadas än när jakten sker i flock.

Vargen uttrycker sig i likhet med andra hunddjur genom att morra, gnälla, skälla och yla beroende på situationen.^{6, 9,12,13}

Är vargen farlig för människan?

En frisk varg som har tillräckligt med vilt djur att jaga utgör i princip ingen fara för människan. Denna uppfattning stöds av att vargarnas angrepp mot människor har varit sällsynta under de senaste årtiondena – också globalt.

Den senaste vargen (eller flera vargar) som har dödat människor i Finland rörde sig i Åbotrakten i början av 1880-talet. Orsaken till fallen är osäker, men man har i efterhand misstänkt att vargen har varit

sjuk eller utsvulten. Det kan också ha varit fråga om en förvildad hund, en korsning mellan en varg och en hund eller en varg som av andra orsaker var van vid människor. Man känner också till att en människa blev angripen av en varg tidigare på 1800-talet i Finland.^{14, 15}

Vad ska du göra om du möter en tam eller fientligt sinnad varg?

Vargen är vanligen skygg och vargmöten i naturen är mycket sällsynta. Vargen har ett bra lukt- och hörselsinne. Om du vill försäkra dig om att du inte möter en varg ska du röra dig ljudligt i naturen. Om vargen trots detta inte drar sig undan vid mötet ska du göra så här:

- Försök lämna platsen lugnt.
- Spring intel Om du springer kan vargens jaktinstinkt utlösas, speciellt om du råkar snubbla när du flyr. Undvik direkt ögonkontakt. Att stirra i ögonen innebär en utmaning för ett rovdjur.
- Om vargen följer efter dig trots att du drar dig undan ska du stanna och försöka göra dig så stor som möjligt genom att lyfta upp armarna, ryggsäcken eller något annat. Ta samtidigt ett par steg mot vargen. Du kan försöka ta dig upp på en sten, en kulle eller klättra upp i ett träd. Vargen kan inte klättra.
- Om vargen går till attack trots att du handlat på ovan nämnda sätt ska du inte försöka låtsas att du är död! Sparka och slå vargen så hårt du kan. Ge inte upp! Försök skada vargens ögon eller hals. När vargen möter på starkt motstånd kan den bli skrämmd och dra sig undan.^{13,16}

Situationer då vargen kan bete sig hotfullt mot en människa

- Om det inte längre finns naturliga bytesdjur kan det leda till att hungriga vargar söker sig nära bebyggelse i hopp om lättillgänglig mat och detta leder till hotfulla möten mellan varg och människa.
- Vargen har förlorat sin rädsla för människan. Vänj inte vargen vid människan genom att ge den mat – hantera ditt avfall på rätt sätt! En varg som blivit tam och lärt sig att den får mat av människan kan vara oberäknelig och farlig. Människan hör inte till vargens bytesdjur.
- Vargen försvarar sig själv eller sina ungar. En varg som är hotad eller i en situation där den inte kan fly kan undantagsvis bete sig aggressivt mot människan.
- Vargen kan fästa hela sin uppmärksamhet vid din hund och glömma sin naturliga rädsla för människan. Speciellt i jaktsituationer kan hunden springa till sin ägare för att få skydd med vargen hack i häl. Ett sådant möte kan utvecklas till en farlig situation. Om det är möjligt ska du undvika att jaga med din hund i ett område där man vet att det finns vargar.^{13,16,17}
- Vargen är allvarligt sjuk. En sjukdom som orsakar aggressivt beteende är rabies (vattuskräck). Ett sjukt djur kan bli aggressivt och vara farligt också för människor som kan få en livsfarlig rabiessmitta om de blir bitna. Rabies har dock inte påträffats bland stora rovdjur i Finland under en lång tid. Den senaste rabiesepidemin i Finland inträffade 1988–1989 då rabies påträffades hos mårhundar och rävar. Rabies påträffades inte då hos de stora rovdjur som undersöktes samtidigt.

Känn igen vargens spår

Det är mycket svårt att skilja spåren från en stor hund och en varg från varandra.

Spåren av vargens framtass (10–11 cm) är större än spåren av baktassen (9–10 cm), vilket är typiskt för hunddjur. När vargens spår mäts räknas inte klorna med.

Vargens avföring: Vargens avföring består av cirka 2,5–3 cm tjocka stänger som har en stark och obehaglig lukt. De påminner något om hundens avföring. Vanligen finns det hår och benbitar i vargens avföring. Ju svartare vargens avföring är desto köttigare har födan varit.

Blodiga urinspår i snön under parningstiden vittnar också om att det finns vargar i närheten. Halvätna kadaver av djur som vargen har dödat kan också avslöja vargens närvaro i området. Djuret kan naturligtvis också ha dödat av något annat stort landrovdjur. Ofta kan endast en sakkunnig klarlägga vilket av våra stora rovdjur som har dödat djuret eller vilket djur som har lämnat spåren efter sig. 8the traces. ⁸

Bild: Vilho Pesonen

Bild: www.suurpedot.fi

Bild: Harri Norberg

Bild: Ilpo Kojola

Järv (Gulo gulo)

Kännetecken och utbredning

Järven är vårt största mårddjur. Den är 69–83 cm lång. Mankhöjden är 40–45 cm. Svansens längd är 16–25 cm. Honan väger i genomsnitt 8–12 kg och hanen 8–28 kg.

Järven är kraftigt byggd. Den dominerande färgen är mörkbrun eller brunsvart. På sidan har den en ljus rand som sträcker sig ända till roten av den yviga svansen. Pannan och kinderna är ljusare. Det kan finnas ljusa fläckar på halsen och bröstet. Nosen, svansen och benen är svarta. Järven byter päls två gånger per år: i maj-juni och i september-oktober. Järvens små, gulbrunkantade öron är nästan helt täckta av den glansiga pälsen.

Järven förekommer främst i östra Finland och Lappland.

Levnadssätt och föda

Järven är en nyfiken enstöring som ständigt är i rörelse. På ett dygn kan den röra sig målmedvetet och säreget hoppande flera tiotals kilometer. Järven tål inte andra djur

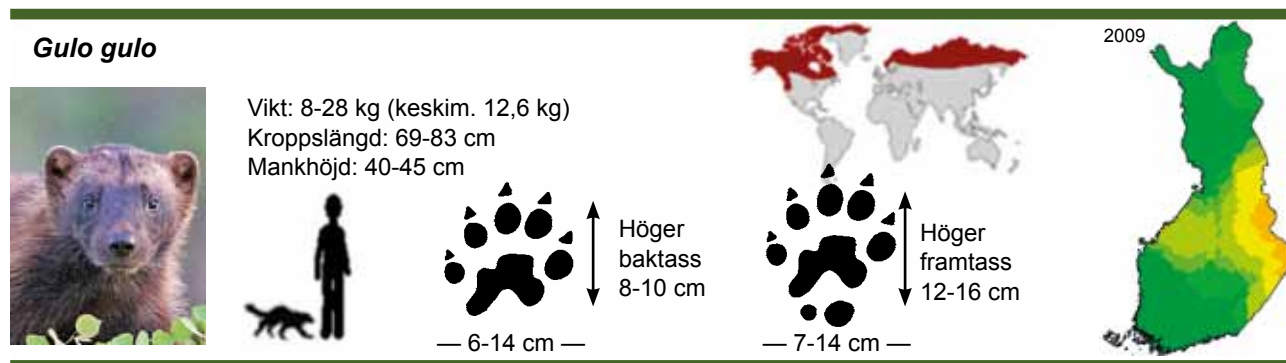

Bild: Hannu Huttu

av samma art i sitt revir. Hanens revir kan vara upp till 2 000 km² och honans betydligt mindre. Järven märker ut sitt revir med avföring, urin och avsöndring ur sina analkörtlar. Då förstår andra järvar att undvika att röra sig i området.

Tack vare sina tassor, som är stora i förhållande till djurets storlek och vikt, har järven anpassat sig väl till att röra sig i snön. I mjuk snö tar sig järven fram genom att

Kartan nedan visar inte järvens utbredningsområde i Norra Finland.

Bilder: Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet och Hannu Huttu (järv)

hoppa, på samma sätt som andra mårddjur. Trots sin rätt klumpiga kroppsbyggnad är järven en flink klättrare.

Järven är en allätande asätare. Vid ett lämpligt tillfälle kan den döda till och med ett levande djur. På vintern när snön är mjuk och lätt att sjunka ned i kan den döda flera renar på en gång. Det är typiskt för mårddjuren att lagra djuren de dödat. Järven gömmer ofta sitt byte under snön, i ihåligheter i berg eller på en trädgren och kommer ofta tillbaka till sin matgömma. Järven har ett mycket välutvecklat luktsinne som gör att den lätt hittar ett kadaver till och med under en meter snö. På sommaren består järvens föda också av små däggdjur, fåglar och bär.

Järvens parningstid är i juni-juli. I likhet med björnen är järvens fosterutveckling fördröjd. Järven föder en till tre ungar i mars-april i en lya som den grävt under snön. Hålan kan vara flera tiotals meter lång och ha flera utgångar. Om järven blir störd flyttar den ungarna till en tryggare plats. Ungarna följer ofta modern tills nästa kull föds.¹⁹

Tecken på att det finns en järv i området

Utseendet på järvens avföring varierar beroende på vad den har ätit. Efter en köttmåltid är avföringen mörk. Avföringen kan innehålla benflisor och hår. Järvens avföring är ofta korvartad, tvinnad och avsmalnande i ena ändan. Järvens avföring är cirka 2,5 cm tjock.¹⁹

När järven tar sig fram hoppande uppstår det parspar. I rytmisk galopp finns det tre avtryck efter varandra i en sned rad.

Järven åstadkommer sällan ljud. Ibland kan den morra och fräsa när den jagar eller när den blir attackerad.

Järven har inte konstaterats utgöra någon fara för människan. Man känner till några fall då en människa har blivit biten av en järv, men dessa fall är förknippade med jakt- eller infångningssituationer eller sjuka järvar.

Om du stöter på en järv ska du lämna platsen lugnt i samma riktning du kommit.¹⁹

Lodjur (Lynx lynx)

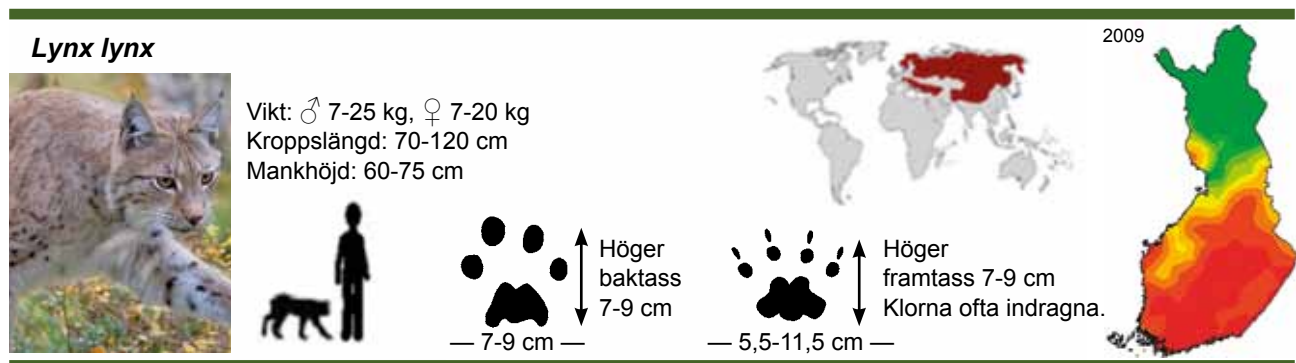
Kännetecken och utbredning

Lodjuret är det enda vilda kattjuret i Finland. Det har en cirka 70–140 cm lång kropp och väger 6–28 kg. Mankhöjden är 60–75 cm. Hanen är något större än honan. Pälsen är grå eller rödaktigt brun. Vinterpälsen är ljusare än sommarpälsen. Buksidan är alltid ljus. Det finns ofta mörka fläckar eller strimmor i pälsen. Lodjuret har en 15–25 cm lång svans med svart spets och öron som är ljusa på baksidan och har tofsar. Tassarna är stora och runda. Ögonen är gula. Jämfört med en tam katt är lodjurets ben längre i proportion till den övriga kroppen. Lodjuret drar in sina klor i likhet med andra kattdjur. Lodjurets tassar är långt från varandra endast på hårt och halt underlag och då kan spåren efter de fyra klorna urskiljas i de annars runda avtrycken. I snön lämnar speciellt baktassarna päronformade spår som är rundare än framtassarnas.

Levnadssätt och föda

Lon lever ensam och trivs i blockjord och oländig terräng. Den rör sig och jagar mest i mörker och skymning. Den rör sig mycket ljudlöst och smidigt och kan lätt precis som andra kattdjur klättra upp i ett träd eller på ett klippblock där den lurar på sitt byte. Lon är köttätare. Den fångar i synnerhet harar och hönsfåglar men också större däggdjur såsom vitsvanshjortar och rådjur. I renkötselområdet hör också renen till lons föda. Lon lokaliserar sitt byte med hjälp av sin skarpa hörsel och syn. Jakten grundar sig på överraskningsanfall och lon kan kasta sig över sitt byte med ett språng från flera meters avstånd. Lon dödar sitt byte genom att i likhet med andra stora kattrovdjur bita det i halsen. Lons tänder lämpar sig dåligt för att äta frusen mat. Därför kan den vintertid knappt alls äta kadaver utan tvingas hela tiden jaga ny, färsk mat.

Lodjuren parar sig i februari-mars. Lon föder 2–3 ungar

Bilder: Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet och Hannu Huttu (lodjur)

Bild: Hannu Huttu

68–73 dygn efter parningen, dvs. i maj-juni. Ungarna följer modern ända till följande vår. Lons revir varierar efter populationen och tillgången på byte. Den kortaste sträckan lon rör sig på en natt kan vara mindre än 1 km och den längsta över 20 km. Under parningstiden kan hanens revir vara till och med över 1 000 km². Honans revir är betydligt mindre, speciellt om honan rör sig med sina ungar.²⁰

Tecken på att det finns ett lodjur i området

De vanligaste spåren av ett lodjur är gångspår, varvid stegets längd är 80–110 cm. Lodjuret travar också och då

drar det ofta benen efter sig. När den travar är steglängden 130–150 cm, ibland över en och en halv meter. Då syns det mellan spåren två spåråror i snön i samma riktning och lon placerar fram- och baktassarna i samma spår. Raden av spår i mjuk snö kan påminna mycket om vargens spår. Speciellt om det har kommit nysnö på spåren och det inte går att se spårmonstret längre. I detta fall kan man mäta avståndet mellan stegen och följa spåren för att få reda på vilket djur det är fråga om.

Lons avföring är svart på grund av den kötthaltiga födan och den färska avföringen luktar illa. I likhet med andra kattdjur gräver lodjuret en grop i marken eller snön för sin urin och sin avföring.

Under parningstiden i februari-mars kan man höra lodjuret jama och gläfsa i skogen.

Bild: Marko Mikkola

Eftersom lon har skarpa sinnen är det sällan människan kan få syn på den. Den har inga naturliga fiender, men den undviker vargen.

I Finland känner man inte till fall där lodjur skulle ha orsakat fara för människan. Det finns ett antal fall där en människa har blivit biten av ett lodjur, men det har skett under jakt eller varit fråga om sjuka lodjur.²⁰

Bild: Ilpo Kojola

Meddela dina iakttagelser av stora rovdjur

Om du möter ett stort rovdjur eller tror dig ha hittat spår efter ett stort rovdjur ber vi dig meddela dina iakttagelser. Beroende på situationen kan du meddela iakttagelsen till den frivilliga kontaktpersonen för stora rovdjur på din ort, till den lokala viltvårdsföreningen eller i nödfall till polisen på numret 112. Kontaktinformationen till den närmaste kontaktpersonen för stora rovdjur och viltvårdsföreningen hittar du på internet på adressen <http://riistaweb.riista.fi/>.

Kontaktpersonen kontrollerar din iakttagelse och för in den i det landsomfattande internetbaserade systemet TASSU som upprätthålls av Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet. Med hjälp av din iakttagelse får vi aktuella uppgifter om var de stora landrovdjuret rör sig. Ditt meddelande utgör dessutom värdefull information vid bedömningen av antalet stora landrovdjur i Finland.

SRVA-verksamhet

För att lösa konflikter där stora rovdjur är inblandade har man i Finland utvecklat en SRVA-organisation, dvs. handräckningsverksamhet för storvilt, som sker i samarbete mellan polis- och viltförvaltningen och lokala jägare. Polisen anlitar patruller som består av jägare och hundar för att driva djur som förirrat sig alltför nära bosättning tillbaka till tryggare områden. SRVA-organisationen anlitas också bl.a. för att spåra och vid behov avliva stora rovdjur som skadats i trafiken.

Källor:

- ¹ http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/If_you_encounter_a_bear.pdf
- ² Metsästäjäin Keskusjärjestö, 2007: 10 kohdan Karhuohjeet <http://www.riista.fi/data/yhteiset/attachments/Karhuesite.pdf>
- ³ Olsson, J. 2001: Viltskadecenter ja WWF 2001. http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/is_the_brown_bear_dangerous.pdf
- ⁴ Levin, M., Karlsson J. (Viltskadecenter), Brainerd S. (Norsk institutt för naturforskning), Smith M., Linnell J. (Bioforsk) 2006: Leva med björn. http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/friluftsliv_i_bjornomraden.pdf
- ⁵ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/karhu.php
- ⁶ Norberg, H., Kojola, I. & Härkönen, S. 2010: Petovahinkojen tunnistamisopas, Metsästäjäin Keskusjärjestö
- ⁷ Janne Sundell, Helsingin yliopisto: Riistapäivät 2010, Kooste Riistapäivien esitelmätiivistelmistä. <http://www.rkti.fi/www/uploads/pdf/riistapaivapalaute.pdf>
- ⁸ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/susi/tuntomerkit/index.php>
- ⁹ <http://www.tunturisusi.com/kokomitat.htm>
- ¹⁰ Suomen susikannan hoitosuunnitelmaan: MMM 2005
- ¹¹ Ilpo Kojola, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos: Riistapäivät 2010, Kooste Riistapäivien esitelmätiivistelmistä <http://www.rkti.fi/www/uploads/pdf/riistapaivapalaute.pdf>
- ¹² <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/susi/index.php>
- ¹³ http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/If_you_encounter_a_wolf.pdf
- ¹⁴ Lappalainen, A. 2005: Suden jäljet.
- ¹⁵ Pulliainen, E. 1984: Petoja ja Ihmisiä.
- ¹⁶ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/susi.php
- ¹⁷ <http://www.tunturisusi.com/vaarallisuus.htm>
- ¹⁸ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/ahma.php
- ¹⁹ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/ahma/index.php>
- ²⁰ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/ilves/>

